

[RECIENSIE]

Armand Van Nimmen, *Rob Van Roosbroeck en tijdgenoten. Het verdriet van Vlaanderen*, Gent, Academia Press, 2014, 449 pp., ill., ISBN 9789038222783.

Rob Van Roosbroeck (1898-1988) was in zijn lange leven de meest succesrijke organisator van een Vlaams-nationale geschiedschrijving. Hij onderbrak die activiteit tijdens de bezetting in de Tweede Wereldoorlog, om zich volledig in te zetten in de nationaalsocialistische collaboratie, waarna hij moest onderduiken en een tijdlang monddood was. Maar die collaboratie gaf hem ook het milieu waarin hij opnieuw als waardevol historicus zou erkend worden in Duitsland, en daarna in Vlaanderen en Nederland.

Van Roosbroecks plaats in het historisch milieu in en rond de Tweede Wereldoorlog was al grondig bestudeerd door Marnix Beyen.¹ Aan Armand Van Nimmen danken we een hele biografie, op basis van een doorgedreven bronnenonderzoek dat een onverwachte rijkdom aan gegevens heeft opgeleverd. Terecht wijst de titel erop dat er uitvoerig wordt ingegaan op de verschillende milieus waarin de hoofdfiguur zich achtereenvolgens bewoog. Dit boek vormt een belangrijke aanwinst. Van Roosbroeck behoorde tot de generatie van bijzonder talentrijke, vrijzinnige Antwerpse jongeren uit het atheneum (denk aan Paul Van Ostaijen) en in zijn geval de stedelijke normaalschool, die zich tijdens de Eerste Wereldoorlog in het activisme engageerden. De oorlog bood een buitenkans aan een intellectuele jeugd die de behoefte had om de heersende waarden te verwerpen, het radicalisme te cultiveren, en vanuit het besef van haar superioriteit een nieuwe 'bevrijdende' samenleving op te leggen aan de bevolking. In heel Europa braken in die kringen nationalistisch-communistisch-fascistische stromingen door. De Antwerpse groep was te jong om in het activisme een belangrijke rol te spelen, maar zou met leeftijdsgenoten van elders een stempel slaan op het naoorlogse cultureel-politieke leven in Vlaanderen.

Wanneer hij einde 1918 wegens activisme ontslagen werd als stedelijk onderwijzer, kon de twintigjarige Van Roosbroeck zich inzetten voor de Frontpartij als propagandist en plaatselijk organisator. Vanaf 1923, na zijn militaire dienst en nadat hij als onderwijzer was aangesteld in Hemiksem, studeerde hij geschiedenis in Leuven, drie halve dagen per week. Hij werd vanaf 1927 een bezielend lesgever aan de stedelijke

1. M. Beyen, *Oorlog en verleden. Nationale geschiedenis in België en Nederland, 1938-1947*, Amsterdam, 2002. M. Beyen, "Een werk waarop elke Vlaming fier kan zijn"? *Het boek 100 Groote Vlamingen (1941) als praal façade van het Vlaams-nationale geschiedsbouwwerk*, in: J. Tollebeek, G. Verbeeck & T. Verschaffel (red.), *De lectuur van het verleden. Opstellen over de geschiedenis van de geschiedschrijving aangeboden aan Reginald de Schryver*, Leuven, 1998, pp. 411-440.

normaalschool van Antwerpen, wat hij wist te combineren met een voortgezette overrompelende activiteit als historicus, nog voordat hij promoveerde op *Het Wonderjaar te Antwerpen (1566-1567). Inleiding van de studie der godsdienst-onlusten*. In 1932 kon hij met een reisbeurs opzoeken verrichten in Keulen over Zuid-Nederlandse uitwijkelingen in het Rijnland destijds. Zomin dat historisch thema, als de verbinding met Duitsland waarvoor hij hier een grondslag legde, zou hij nog verlaten. Als erkend specialist in de zestiende eeuw bezat de jonge Van Roosbroeck het aanzien dat hem toeliet om vooraanstaande historici, waarvan sommigen uitsluitend of vooral in het Frans gepubliceerd hadden, te verenigen rond het prestigieuze project van een zesdelige, Nederlandstalige *Geschiedenis van Vlaanderen*. Mede door het grote verkoopssucces was dat een bevestiging van de Vlaamse bewustwording, ook al bleef de wetenschappelijke inhoud van het werk in de traditie van de *Histoire de Belgique* van Henri Pirenne. In het ééndelige *100 Grootte Vlamingen. Vlaanderens roem en grootheid in zijn beroemde mannen*, waarin Van Roosbroeck drie mederedacteuren had, kwam de flamingantische bezieling meer tot uiting.

Bij zijn drukke historische en pedagogische activiteit was Van Roosbroeck ook een nationalistisch publicist gebleven, en sinds 1933 als 'Dr. C.' medewerker voor de buitenlandse politiek aan het Antwerpse dagblad *De Schelde*. Een jaar later stapte die krant over naar het nieuw gestichte Vlaams Nationaal Verbond (VNV), waarvan de leiding de dictatoriale macht wilde veroveren op de manier waarop dat in 1922 gelukt was in fascistisch Italië en zopas in nazi-Duitsland en het Oostenrijk van Dollfuss. Dr. C. propageerde onomwonden de Duitse binnen- en buitenlandse politiek, hoewel dat vele nationalistische en sympathisanten afstootte; maar de krant was afhankelijk van Duitse overheids-subsidies. In mei 1940 viel Duitsland met een goed voorbereide *Flamenpolitik* België opnieuw binnen. De leiding van het cultuurleven was opgedragen aan historici als Franz Petri, die door jarenlange studie en verblijf bekend waren met het land dat ze nu "*in eine germanisch-deutsche Westmark umzuwandeln*" hadden. Van Roosbroeck was onmiddellijk de voornaamste informant terzake van Petri, met nota's over wenselijke hervormingen in het uitgeversbedrijf, het toneel- en operaleven, de academiën, het onderwijs, de volkshogescholen, de radio. Tegelijk werd hij betrokken bij allerlei collaboratie-initiatieven en lid van de Algemene-SS Vlaanderen. Hij kreeg nu machtsposities: lid van een Vlaamse Cultuurraad die kon verordenen en subsidies toekennen (en die als een van zijn eerste ingrepen aan Van Roosbroecks Volkshogeschool Herman Van den Reek een monopolie gaf door de andere volkshogescholen te sluiten), universitair docent in Gent, weldra schepen van Onderwijs en Cultuur in Groot-Antwerpen. Mettertijd werd hij schoolleider van de Vlaamse SS en tevens leider van het Ambt voor Opvoeders van de DeVlag. In mei 1943 besloot hij een voordracht in de SS-Junkerschule, waar de toekomst-

stige elite van het Groot-Duitse Rijk werd gevormd, met de bevestiging dat dank zij de oorlogsoverwinning *“Flamen und Niederländer werden zurückkehren zu ihrer ursprünglichen Gestalt und ihren Platz im Reich wieder einnehmen”*. In september 1944 vluchtte hij naar Duitsland en werd er lid van de DeVlag-regering-in-ballingschap, die na de alsnog verhoopde overwinning Vlaanderen in het Rijk wou binnenleiden.

In januari 1946 werd Van Roosbroeck bij verstek ter dood veroordeeld. Hij zat toen ondergedoken in Antwerpen, vanaf 1947 veiliger in Noord-Brabant. Door publicaties van allerlei aard en onder tal van schuilnamen moest hij in zijn onderhoud voorzien. Dat werd mogelijk omdat in vele katholieke Vlaamse periodieken en uitgeverijen met weinig geld, ook vrijzinnigen met een Belgische veroordeling als goede Vlamingen golden, die anoniem mager betaalde medewerking mochten leveren. Vanaf oktober 1955 werd ‘B. Van Dingen (Oosterhout)’ zelfs vermeld in de ‘advies-redactie’ van het maandblad der dominicanen *Kultuurleven*, wat enkel inhield dat hij een vertrouwd medewerker was met artikels over internationale politiek en hedendaagse geschiedenis. In mei 1956 schreef hij aan Leo Picard, die zowat zijn werkgever was bij het dagblad *De Standaard*, *“dat met de plm. 140 fl. per maand van het dagblad – waarvoor ik nog erg dankbaar ben!! – geen grote ondernemingen kunnen geschieden”*. Het was hem vanuit zijn uithoek in Oosterhout financieel onmogelijk om grote tentoonstellingen te bezoeken in Rotterdam, laat staan om het hele culturele leven te verslaan in zijn *Brieven uit Nederland*. Op 4 juli 1958 woonde Van Roosbroeck toch in Utrecht de promotie bij van Arie Willemsen, een leerling van Pieter Geyl, op een proefschrift over *Het Vlaams-nationalisme 1914-1940*. Daar waren ook uit België enkele vrienden op afgekomen, en Arthur De Bruyne had mij in zijn auto meegenomen. De terugtocht ging gezamenlijk via Oosterhout, waar we in huize Van Roosbroeck nog een kop koffie dronken vooraleer de verre reis (zonder de huidige autowegen) voort te zetten. De zestigjarige Van Roosbroeck had dus ruimschoots de tijd om de jonge historicus die ik was in de wereld in te leiden. Genade vragen om naar België te kunnen terugkeren, daar dacht hij niet aan! Wel leerde hij me dat wij Vlamingen met de Nederlanders geen enkele affiniteit hadden, hij woonde hier nu al zolang en kon het met hen absoluut niet vinden. Maar in Duitsland en bijzonder in het Rijnland, daar voelde hij zich thuis, daar hadden ze onze volksaard, daar konden we mee samenwerken.

Ik was geschokt en meende de verklaring gehoord te hebben, waarom ik me zo dikwijls had geërgerd aan de negatieve *Brieven uit Nederland* in *De Standaard*. Zag die man ons nog vanuit de nazi-ideologie als Nederduitsers die *heim ins Reich* hoorden? In de adviesredactie van *Kultuurleven*, waar verschillende redacteurs en vaste medewerkers van het dagblad zaten, deelde ik mijn ervaring mee en vroeg of er geen middel was opdat *De Standaard* via zijn correspondentie uit Nederland onze culturele toenadering zou bevorderen in plaats van die af te bre-

ken? Volgens Maria Rosseels was er slechts één middel: een brief aan de directeur Albert De Smaele, met een beklemtonen van zijn godsdienstige en Vlaamse verantwoordelijkheid. “*Soms helpt dat.*” – Het hielp in zoverre dat de negatieve brieven na enige tijd ophielden. Geld voor een degelijke correspondent was er blijkbaar niet.

In Oostenrijk en vooral Duitsland, in een milieu van historici die zich slachtoffers voelden van de naoorlogse de-nazificering, kreeg Van Roosbroeck vanaf 1959 de kans om onder eigen naam te publiceren. Vooral zijn boekje *Wilhelm von Oranien. Der Rebell* zou deuren openen. Hij werd zelfs tot 1975 de voornaamste raadgever van de mecenas Alfred Toepfer om via een Joost-van-den-Vondelprijs rechtse literatoren, wetenschappers en kunstenaars uit Vlaanderen, Nederland en het Nederduits gebied te bekronen. Het was hem en Toepfer bijzonder te doen om figuren te rehabiliteren die zich tijdens de oorlog verbrand hadden in de ogen van anderen.

Vanaf 1962 kon Van Roosbroeck ook in Nederland en Vlaanderen weer onder eigen naam publiceren, om te beginnen over Willem van Oranje. Over hem kon hij mettertijd een goede synthese in boekvorm uitgeven, en ook over *Emigranten. Nederlandse vluchtelingen in Duitsland (1560-1600)*. In 1969 bewam hij dat hij bezoeken zou mogen afleggen in België, mits telkens een specifieke toelating te vragen. Door de uitgeverij Heidelberg werd hij dan meteen verzocht om een project voor een prestigieuze geschiedenis van Vlaanderen; maar onder zijn leiding was geen medewerking van linkse zijde te vinden. Wel kon hij optreden als één van de vijf redacteurs van de vijftiendelige *Twintig eeuwen Vlaanderen*. Daarin schreef hij zelf onder meer een driedelige *Geschiedenis van Vlaanderen*, die geen wetenschappelijke aanwinst betekende. Ook in Duitsland bleef hij publiceren, onder meer verschillende waardevolle artikelen over de zestiende eeuw.

In Vlaanderen kreeg hij meer en meer erkenning en lof als historicus, waarbij zijn politiek optreden van vroeger en zijn ongewijzigde gedachten zowel bevorderend als remmend werkten. Bij zijn tachtigste verjaardag kreeg hij de erepenning van de Nederlandse Gemeenschap (de voorloper van het Vlaams Parlement). Ook in Nederland was hij tijdens zijn lange leven ingeburgerd; in 1973 was hij stichtend voorzitter van de Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout. Die zou hem huldigen bij dezelfde verjaardag, en in zijn dankwoord verklaarde hij dat hij zich al zolang daar had thuis gevoeld. Vijf jaar later zegde hij aan zijn interviewers P.-J. Verstraete en K. Barrizeele: “*In Nederland word ik meer gerespecteerd dan in Vlaanderen. Daar ben ik zowat vergeten.*” – Het uitvoerige boek van Armand Van Nimmen toont aan dat dit geenszins het geval was of is.

[Lode Wils]